

Rajavartio-osaston lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa

Yleistä

Sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosasto on pyytänyt välilausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetuksi laiksi. Puolustusministeriö on pyytänyt samasta asiasta lausuntoa myös suoraan Rajavartiolaitokselta. Rajavartiolaitoksen esikunta toimii samalla sisäministeriön rajavartio-osastona, eikä anna erikseen lausuntoa, mutta tämä lausunto lähetetään tiedoksi myös puolustusministeriölle.

Rajavartio-osasto on osallistunut työryhmän työskentelyyn. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotettavien muutosten vuoksi tarpeelliset Rajavartiolaitoksen sääntelyä koskevat muutokset on sisällytetty hallituksen esitysluonnokseen.

Rajavartio-osasto pitää sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain kokonaisuudistusta perusteltuna. Lain rakenteen ja systematiikan uudistaminen selkiyttää sääntelyä. Lain selkeys ja johdonmukaisuus on tärkeää, ottaen huomioon, että suuri osa lain soveltajista on sotilaita, joilla ei välttämättä ole syvällistä juridista koulutusta.

Määritelmistä

Määritelmiä koskevan 3 §:n osalta ehdotettu pykäläteksti ja perustelut ovat osin ristiriidassa keskenään. Esitysluonnoksen kohdan 2.1 mukaan sotilaskurinpitomenettelyllä tarkoitetaan rikosprosessia, joka käsittää sotilasrikoksen esitutkinnan ja erityisen kurinpitomenettelyn, jossa teosta voidaan määrätä kurinpitorangeistus tai tuomita rangaistus sotilasoikeudenkäynnissä siten kuin laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa taikka sotilasoikeudenkäyntilaissa (326/1983) säädetään. Sotilaskurinpitomenettely on esityksen mukaan yläkäsite kurinpitomenettelylle, joka on esitutkintaa seuraava rikosprosessin erityinen vaihe, jossa kurinpitoesimies ratkaisee asian kurinpitomenettelyssä tai sen edellytysten puuttuessa siirtää asian syyttäjälle syyteharkintaa varten. Säännöskohtaisissa perusteluissa 3 §:n kohdalla todetaan vastaavalla tavalla. Varsinaisessa pykälätekstissä sotilaskurinpitomenettely näyttäisi rajatun siihen prosessiin, joka tapahtuu Puolustusvoimien sisäisesti: ”sotilaskurinpitomenettelyllä tarkoitetaan rikosprosessia, joka käsittää sotilasrikoksen esitutkinnan ja erityisen kurinpitomenettelyn,

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sisäministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

jossa teosta voidaan määrätä kurinpitorangeistus siten kuin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa säädetään”.

Rajavartio-osasto kannattaa näkemystä, että kurinpitomenettely (tai sotilaskurinpitomenettely) tarkoittaisi edelleen sitä prosessia, jossa kurinpitoesimies määrää joukko-osastossa seuraamuksen sotilasrikosasiassa. Lakiehdotuksen ja säännöskohtaisen perustelun valossa näyttäisi siltä, että kurinpitomenettely tarkoittaisi prosessia, jossa kurinpitoesimies määrää rangaistuksen ja sotilaskurinpitomenettely tarkoittaisi Puolustusvoimissa tapahtuvaa sotilasrikosasian käsittelyä, toisin sanoen sotilasrikoksen esitutkintaa ja rangaistuksen määräämistä tai syyteharkintaan siirtämistä. Näin ollen se kokonaisuus, joka kattaisi sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitetun sotilasrikosasian koko prosessin, riippumatta siitä, missä asia käsitellään loppuun, jäisi tässä yhteydessä määrittelemättä. Rajavartio-osasto pitää ratkaisua käyttökelpoisena, mutta toivoo, että hallituksen esitysluonnoksen kohtaa 2.1 ja 3 §:n säännöskohtaisia perusteluja selvennettäisiin vielä tältä osin, toisin sanoen poistettaisiin sotilaskurinpitomenettelyn osalta viittaus sotilasoikeudenkäyntiin ja sotilasoikeudenkäyntilakiin.

Rajavartio-osasto pitää harhaanjohtavana, jos tuomioistuimen ratkaisutoiminnasta puhutaan sotilaskurinpitomenettelynä ja se rinnastetaan hallinnon sisäisiin toimenpiteisiin ja menettelyihin. Asia saattaa mennä esitutkinnan ja syyteharkinnan jälkeen suoraan tuomioistuimeen, jossa se käsitellään sotilasoikeudenkäyntilain 1 §:n nojalla ”rikosasioista säädetyssä järjestyksessä noudattaen lisäksi mitä tässä laissa säädetään”. Tällöin esimerkiksi asianosaisten oikeusturva ja muut menettelyn takeet ovat rikosprosessin mukaiset, toisin kuin hallinnon sisäisessä, nopeutetussa kurinpitoprosessissa.

Mikäli yläkäsite, johon kuuluu sotilasrikosasian esitutkinta ja joukko-osastossa tapahtuva kurinpitomenettely tai sotilasoikeudenkäyntilain mukainen sotilasrikosprosessi tuomioistuimessa, on tarpeen määritellä, tulisi sitä kutsua esimerkiksi sotilasoikeudenhoidoksi taikka sotilasrikosasian tai sotilasoikeudenkäyntiasian käsittelyksi (vrt. sotilasoikeudenkäyntilain 14 § 1 mom. ”Jollei sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosasiaa käsitellä kurinpitomenettelyssä...”), taikka jollakin muulla termillä, joka ei viittaa kurinpitoon.

Sotilasrikosasioiden käsittelyä koskeva sääntely

Rajavartio-osasto kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 15 §:n edellytykset siitä, milloin asianosainen voidaan kuulla tiedonsiirtovälineitä käyttäen, poikkeavat voimassa olevan esitutkintalain vastaavasta 7:1 §:stä. Esitysluonnoksessa ei ole esitetty perusteluja sille, minkä vuoksi sotilasrikosasian esitutkinnassa tiedonsiirtovälineillä tehtävän kuulustelun edellytysten tulisi olla erilaiset. Rajavartio-osasto esittää, että 15 § edellytykset yhtenäistetään esitutkintalain vastaavien edellytysten kanssa.

Virka-apu ja yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

Esitettävillä muutoksilla ei esitysluonnoksen mukaan ole tarkoitus vaikuttaa viranomaisten keskinäisiin suhteisiin. Rajavartio-osasto katsoo, että 185 – 190 § vaativat vielä tarkennuksia ja täsmennystä, koska ehdotettujen pykälien tarkoitettu soveltamisala ja suhde toisiinsa ei ole aivan selkeä ja niissä vaikuttaisi olevan osin päällekkäisyyttä. Lisäksi perusteluja olisi tarpeen täsmentää.

Rajavartio-osasto kannattaa yhteistyön tiivistämistä, mikä mahdollistaisi viranomaisen resurssien joustavan ja tarkoituksenmukaisen kohdentamisen, ja suhtautuu molemminpuolisen yhteistyön lisäämiseen myönteisesti. Tätä koskevan sääntelyn tulisi kuitenkin olla mahdollisimman selkeää ja tarkkarajaista.

Rajavartio-osasto kiinnittää huomiota sanamuotoihin 185 ja 186 §:ssä. Ehdotettu 185 § koskee poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apua Puolustusvoimille. Seuraavan 186 §:n otsikossa puhutaan *muiden viranomaisten* antamasta avusta ja yhteistoiminnasta, mutta pykälässä säädettäisiin, samoin kuin edellisessä pykälässä, poliisin, Rajavartiolaitoksen ja

Tullin antamasta avusta ja yhteistoiminnasta. Lisäksi 186 §:n ensimmäisessä virkkeessä todetaan: ”Jos pääesikunnalla ei ole toimivaltuutta 88 §:ssä tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitettun tehtävän suorittamiseen---”. Jos pääesikunnalla ei ylipäänsä ole toimivaltuutta *tehtävän* suorittamiseen, ei ko. tehtävä voine olla pääesikunnan vastuulla, vaan kyseessä on jokin toisen viranomaisen tehtävä. Tässä tarkoitettaneen tilannetta, että pääesikunnalla ei ole toimivaltuutta sellaisen *toimenpiteen* suorittamiseen, joka pääesikunnalle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi olisi tarpeen.

Lausuttavana olevan hallituksen esitysluonnoksen systematiikassa virka-apulla tarkoitetaan tilannetta, jossa virka-apua antava viranomainen tekee virka-apua pyytävän viranomaisen pyynnöstä toimenpiteen, johon kummallakin on toimivaltuus, mutta jota virka-apua pyytävä viranomainen ei resurssien tms. puuttumisen vuoksi voi juuri sillä hetkellä itse suorittaa. Toimenpidettä, jossa pyytävällä viranomaisella ei itsellään ole toimivaltaa toimenpiteen suorittamiseen, ja se sen vuoksi pyytää toista viranomaista tekemään tarpeellisen suoritteen, kutsutaan avuksi ja yhteistyöksi (186 §). Muualla lainsäädännössä vastaavaa erottelua ei ole tehty, vaan virka-apua voidaan antaa myös silloin, kun viranomaisen oman tehtävän suorittamiseksi on tarpeen tehdä sellaisia toimenpiteitä, joihin sillä itsellään ei ole toimivaltuutta (esimerkiksi poliisin virka-apu sosiaalitoimelle kiireellisen huostaanoton toteuttamiseksi: lastensuojeluviranomaisella ei ole toimivaltuutta esimerkiksi voimakeinojen käyttöön vastarinnan murtamiseksi tilanteessa, jossa huostaanotettava tai tämän huoltaja vastustaa huostaanottoa, jolloin pyydetään virka-apua poliisilta; toinen esimerkki Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apu terveystoimintoihin 89 § mukaan).

Ehdotettujen 185 ja 186 §:n ero on ilmeisesti siinä, että 186 § koskisi salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttämistä. Rajavartio-osasto pitää perusteltuna, että virka-apusta edellä mainittujen toimenpiteiden osalta säädetään erikseen, mutta pitäisi selkeämpänä, että asia kävisi pykälästä ilmi nimenomaisesti.

Ehdotetun 186 §:n osalta rajavartio-osasto kiinnittää huomiota siihen, että Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttämiseen on rajattu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 ja 4 luvuissa vain tiettyihin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin. Näin ollen Rajavartiolaitos ei käytännössä todennäköisesti voisi tehdä pääesikunnan pyynnöstä ehdotetussa 186 §:ssä tavoiteltavia toimenpiteitä, koska Rajavartiolaitoksella ei ole toimivaltuutta edellä mainittuihin toimenpiteisiin niiden rikosten ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen yhteydessä, missä pääesikunta tarvitsisi kyseisen toimenpiteen suorittamista. Puolustusvoimat taas ei ennaltaestä, paljasta eikä selvitä niitä rikoksia, joiden yhteydessä Rajavartiolaitoksella on toimivaltuus salaisten tiedonhankintakeinojen tai salaisten pakkokeinojen käyttämiseen.

Rajavartio-osasto katsoo, että ehdotettu 187 §, jonka mukaan pääesikunta voisi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä, kiireellisessä tilanteessa ilman pyyntöäkin, on esitettyssä muodossa liian väljä. Pykälän perusteluissa viitataan poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annettuun lakiin (PTR-laki). Mainituilla PTR-viranomaisilla on kuitenkin tietyiltä osin selkeä yhteinen tehtäväala, jonka puitteissa PTR-toimintaa toteutetaan, ja yhteistyön suunnitteluun ja johtamiseen liittyy PTR-rakenne, jota tähän ehdotukseen ei sisälly.

Esitysluonnoksessa 187 §:n perusteluissa mainitaan esimerkkinä säännöksen tarpeellisuudelle tilanne, jossa Puolustusvoimien aseiden tai ampumatarvikkeen anastusrikoksen selvittämisen yhteydessä selvitetäväksi tulisi myös ampuma-aserikos, jolloin poliisi voisi pyytää pääesikuntaa suorittamaan ampuma-aserikoksen esitutkinnan käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvassa sotilasrikoksen rikostorjuntatehtävissä. Esimerkiksi PTR-laissa, jonka mukaan PTR-viranomainen voi suorittaa yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen toisen PTR-viranomaisen tehtäväalueella, tarkoitetaan yksittäisellä toimenpiteellä toisen viranomaisen

vastuulla olevaan tehtävään liittyvää toimenpidettä, mutta ei rikosasian esitutinnan suorittamista kokonaan. Rajavartio-osasto katsoo, että esitutinnan suorittamisesta sellaisessa rikosepäilyssä, joka ei kuulu erityisen esitutkintaviranomaisen tutkittavaksi säädettyihin rikoksiin, tulisi säätää nimenomaisesti. Esimerkiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 5 §:ssä säädetään, että Rajavartiolaitos voi tietyin edellytyksin tutkia toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä sellaisenkin rikoksen, joka ei kuulu Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi säädettyihin rikoksiin.

Toisena esimerkkinä 187 §:n perusteluissa mainitaan tilanne, jossa kotietsinnällä tavataan esimerkiksi laittomia aseita, ja olisi tarpeen suorittaa näiden takavarikointi viivytyksettä. Tarve välittömille toimenpiteille esitetyssä tilanteessa on ilmeinen. Rajavartio-osasto kuitenkin katsoo, että ehdotetussa muodossaan 187 § mahdollistaisi muunkinlaisia tilanteita, joita ei ole perusteluissa tarkasteltu. Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen tehtävät rikostorjunnan alalla poikkeavat merkittävästi toisistaan. Esitetyssä muodossa säännös mahdollistaisi ilmeisesti myös sen, että pääesikunta ryhtyisi omatoimisesti toimenpiteisiin esimerkiksi epäillyn laittoman maahantulon järjestämisen osalta, mikäli pitäisi tilannetta kiireellisenä. Pykälän perusteluja tulisi täydentää esimerkeillä, missä tilanteissa Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos voisivat pykälän tarkoittamalla tavalla tukea toistensa rikostorjuntaa. Perusteluissa tulisi lisäksi arvioida sitä, milloin toiseen viranomaiseen on tosiasiallinen mahdollisuus olla yhteydessä ja näin suorittaa toimenpide tämän pyynnöstä, ja milloin käsillä olisi konkreettisesti niin kiireellinen tilanne, että yhteydenotto ennen toimenpidettä ei olisi mahdollinen. Lisäksi ehdotetun 187 §:n 3 momentti ja 190 §:n vaikuttavat olevan sisällöllisesti päällekkäisiä.

Sotilasoikeudenkäyntilain ja esitutkintalain muutosehdotus

Sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:ään ja esitutkintalain 10 luvun 2 §:ään ehdotetaan lisättäväksi *ellei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä muuta johdu.*

Vastaavasta asiasta kuin ehdotetussa 91 §:ssä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen osalta Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n uudessa 4 momentissa (jos esitutkinta on suoritettu muun kuin kurinpitoesimiehen määräyksestä, asiassa ei tehdä sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaista ratkaisua, vaan esitutkinta voidaan toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle). Koska Rajavartiolaitoksessa ei sovellettaisi esitettyä 91 §:ää, vastaavasta menettelystä on tarpeen säätää erikseen Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa. Näin ollen Rajavartiolaitoksen sotilasrikosasiat tulisi huomioida vastaavasti myös sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:ssä ja esitutkintalain 10 luvun 2 §:ssä esimerkiksi lisäämällä em. pykäliin *ellei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (578/2005) 31 §:n 4 momentista muuta johdu.*

Rajavartio-osaston osastopäällikkö, kontra-amiraali

Markku Hassinen

Ylitarkastaja, OTM

Outi Leinonen

Jakelu SM HKO Hallinto- ja kehittämisosasto

Tiedoksi PLM Puolustusministeriö
SM RO Oikeudellinen osasto

VN/20526/2022-SM-5

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: